

JAĆ (603) *vb pf*

inf jać (25). \diamond *fut* 1 sg imę (1). \diamond 2 sg imiesz (1). \diamond 3 sg imie (23). \diamond 3 pl imą (11). \diamond *praet* 1 sg m jał(e)m, -m jał (10). *f* jełam, -m jeła (4). \diamond 2 sg m jałeś, -ś jał (2). \diamond 3 sg m jał (243). *f* jeła (62), jeła (1) *PaxLiz*. *n* jeło (10). \diamond 1 pl m pers jełiśmy (1). \diamond 2 pl m pers jełiście (3). \diamond 3 pl m pers jełi (121). *m an* jeły (2) *BierEz*, *GliczKsiąż*, jełi (1) *BielSpr*, jeły *a*. jełi (1) *PatKaz II*. *subst* jeły (13), jełi (1) *Leop*. \diamond *plusq* 3 pl m pers byli jełi (1). \diamond *con* 1 sg *f* bym jeła (1). \diamond 3 sg *m* by jał, jałby (3). \diamond 1 pl m pers byśmy jełi (2). \diamond 2 pl m pers byście jełi (3). \diamond 3 pl m pers by jełi (9). \diamond *imp* 2 pl imcie (3). \diamond 3 pl niechże imą (1). \diamond *part praet act* jawszy (28), jęwszy (1) *OpecŻywList*. \diamond *impers praet* jęto (15).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI – XVII w.

1. Chwycić, wziąć ręką; *praehendere* *Mącz* (21) :

jać co [w tym: *co* czym (2)] (6): *BierEz* R4; *Leop Iudic* 5/26; sfiadł Pipinus/ iął pod Papieżem koń/ y wiodł śwymi rękoma aż przyzli do pałacu. *BielKron* 168, 52; *KochMon* 21; *HistHel* C4v.

jać czym (5): *Præhendere tribus digitis*, Trzemá pálcomá yać. *Mącz* 317d. *Cf* »jać ręką«.

jać kogo (13): Ezop fie cudnie poštáwił/ iawłzy go [kapłana pytającego o drogę] pod drzewem poładził. A gdyfta siedziáł obá/ Nákladł Ezop przeden chlebá *BierEz* A3. *Cf jać kogo za co, jać kogo za co czym*.

jać kogo, co za co (11): W thakiey przigodzie baba niechay zafię wzad dziecię iawłzy zaramionka: wroci. *FalZioł* V 22c, V 22a; Thedy bifikup Lupus iawłzy za vzdę konia iego [*arrepto freno equi MiechSarm* D3] rzekł *MiechGlab* 55; *BielKron* 16v, 24, 56, 92. *Cf jać kogo za co czym, »jać [kogo] za rękę«*.

jać kogo za co czym (1): A w ten czás z dworu wychodził Turecki báran z wielkim ogonem iáko by kobiáka/ iáłem go zá ogon ręką á rzekłem ku niemu *BielKron* 458.

Zwoty: peryfr. »pługu się jać« = *orać* (1): nie trzebá fy zbrániác Pługu iąc czáfem/ álbo y woły pogániác. *KochMarsz* 155.

»jać ręką« (4): Lewą ręką ięłá gwość [*Sinistram manum misit ad clavum*] á práwą kowálki młoth/ y zábiłá Sifarę *Leop Iudic* 5/26; *BielKron* 52, 56, 458.

»jać [kogo] za rękę« (3): Pán Iezus iął gij za rękę rzekátz: O malé wiary czemu wątpifs. *OpecŻyw* 54v; *BielKron* 456v; *SkarŻyw* [237].

Przen (1) :

Zwrot: »z słow kogo jać« = *podchwycić, łapać za słowa* (1): *Hominem suis verbis iugulare*, Z yegósz słow kógo podeyśc álbo yać. *Mącz* 177b.

2. Pozbawić wolności (82) :

a. *O ludziach:* zatrzymać przemocą, uwięzić, wziąć do niewoli; *capere* *Mącz*, *MiechSarm*; *apprehendere* *BartBydg*, *Vulg*; *captivare*, *mandare vinculis* *Mącz*; *arripere* *BartBydg*; *comprehendere*, *tenere* *Vulg* [kogo (66)] (70) : Iakom ya nyegyál kmecza vrodlywyemu sthanyszlawowy mynszkyemu maczyeya kopaczowycza *ZapWar* 1513 nr 2123, [1503 – 1505] nr 2023, 1513 nr 2123, 1521 nr 2274, 1533 nr 2407; Item pobereznyczy zobu stron gdzye kthorego czlowyeka albo slodzyeya ymą thedy [...] połthawycz mayą przed stharółthamy *MetrKor* 34/135, 34/135 [2 r.]; Gdy przydzie na dzień wielkonotzny/ tedy iawłfy go zabijemy *OpecŻyw* 83; ijmcież go wjętz dobrze/ a wiedzcie

mądrze/ by wám nieuffedl *OpecŻyw* 84v, [61], 65, 74v, 75v, 83 (17); *OpecŻywList* C2; A łamego kroła Gilimera iąwłzi [*vivum captans MiechSarm* Dv] frebrnim łanczuchem związanego Cefarzowi połłał do Conftantinopola *MiechGlab* 49, 16, 66; *BierRozm* 26; *HistAl* E4v, L5; y zeznal yłzgo y łzkonyem yetho przed domem thegołz yana kthoremu konya kradzionego przedal *LibMal* 1551/161v, 1554/192v; *Leop* 3.Reg 13/4, 2.Par 36/10, *Iudith* 6/7; *UstPraw* D; A Potym gdy fie chciał mścić iąwłzy go y obiefili. *BielKron* 321; *Mącz* 34c, 35c, 206b; A wnetki ięli [!] fyná kroluiącego/ á oycá iáko y pierwey krolem vczynili. *HistRzym* 113, 49v, 85v, 86, 92, 92v, 98v, 117v; *BudNT Matth* 26/55, *Mar* 12/3; *LatHar* 708; *RybGęśli* B4v.

jąć kogo o co (1): Iszemy [...] nyeyalyszmy Iana nyeszythka myesczenyna ostrowskyego o szadny gvalth any o rosbyczye Burgrabye radomskyego *ZapWar* 1507 nr 1982.

jąć kogo na czym (1): á tak go ná złodzi[ey]łtwo [!] ięto/ y do ciemnice włádzono. *HistRzym* [118]v.
W charakterystycznych połączeniach: jąć kmiecia (2), *złodzieja* (3).

Szeregi: »jąć i (w więzieniu) dzierżec (a. trzymać)« (2): *TarDuch* Cv; A yefthliby był nyeofzyadli dluznik thedi go Starołta ma yancz, y wyazyenyv dzyerzecz. thak dlugo afz zaplaczi *MetrKor* 40/818.

»za gardło jąć i skarać« (1): Ieflyzebyfczye thaką rzecz traphyla yszby myal łznych kthori zdradzaczy nalł [...] abyfczie go zagardlo yanly a fkaraly. *LibLeg* 7/41v.

»jąć i zabić« (6): bo wiedziál [*Jezus*] iij go żydowie łukali/ iako by go mogli iątz ij zabitz. *OpecŻyw* 65, 66v, 69, 69v, 82v [2 r.].

»jąć, (a, i) związać« (3): *OpecŻyw* 110; Dla tegołmy wtárgnęli á przyłli żebyłmy ięli á związáli Sámsoná [*ut ligemus Samson*] *Leop Iudic* 15/10; *ArtKanc* E14.

W przen (2) : Nieftetyłz/ iák mię ięło łczęści w łidłá łwoié: Chciałem zbyc bez przyczyny potomłtwá miłégo *ZawJeft* 43.

Zwrot: »jąć pod swą moc« (1): *Opressa atque capta republicae Vcyłnawłzi y yawłzi pod łwá moc Rzeczpołpolitą. Mącz* 35a.

b. O zwierzyne: upolować; capere *Vulg* [co] (12) : A lew iż tego pilen był/ Iąwłzy ołłá y vdawił *BierEz* Q2v; Ptałznik niegdy łięci rołpiál/ Aby ktorego ptaká iął *BierEz* S3v, C3v, H4, Kv, O4v, S3v; *FalZioł* IV 37a; *RejRozpr* F4; *Leop Iudic* 15/4; Plácidus Hetman z wielką chćiwołścią chcąc łam iąć onego piéknego ieleniá/ y biezał zá nim bárzo prętko *HistRzym* 127, 127.

3. W połączeniu z inf czasownika niedokonanego: zacząć (499) : Mądrzy ludzie w łwey biełedzie: Ięli o rzeczách rozmawiác/ A gádki łobie zádáwác. *BierEz* C3v, A4v, L, L2v, M, P3v (58); Y połfedł Piotr po morzu/ ale potopiaiácy fie ij iął wolatz *OpecŻyw* 54v, 87v, 117v, 136v, 150v, 151 v (46); a tedy anyely yály łyą dzyuouacz nałylney vyelmoznolfczy y dołtoynolfczy tey myley pany *PatKaz II* 51v, 51v, 53v, 60 [3 r.], 60v [4 r.], 61 (15); *PatKaz III* 99v, 154; młodzienietz [...] maiątz łalkę pańłką/ jmie byćz bezpieczén *ForCnR* C4, A2, Bv, B2 [2 r.], B2v, B4v (14); *FalZioł* IV 3c; *BielŻyw* 63; *HistJóz* A3v [2 r.], C2; *GlabGad* Fv, L8v; *March*¹ D4; Także Gotowie z łwey ziemie wignani, cudze ziemie ięli połiadać. *MiechGlab* 37, 11, 56, 64; Gdziez ia więcz iąłem tobie rozmyłłac komu by ta pracza moia łłufznie miała być przypilána *WróbŻołłGlab* A2; *LibLeg* 10/146v, 147; *LibMal* 1543\76v; Słyzác Iadelus biskup Zydowski przyłcie Alexandrowo/ iął fie bárzo bać *HistAl* Cv, B4, B4v, E3v, H5v, K6 (10); *KromRozm I* K3; *KromRozm II* vv; *MurzHist* E, I2v, K4v [2 r.], N2v, Ov, T3;

MurzNT 31, 82v, 88; *KromRozm III* 17v; *Diar* 58; gdy sie yął fwyát płowác/ á ludzie sie yęli ná nim kázić/ wthen czás dopiro sie rozmáite rzeczy według poštěpku fwyátá lámego wynarzály. *GliczKsiqz* H2, A3v, B8v, C6v, D4v, F5 (14); *LubPs* gg4v; *RejWiz* 34v, 36v, 83, 177; *ZapWar* 1558 nr 2686; Gdy tedy thy rzeczy przeminęły iął mowić Pan do Abrámá [*factus est sermo Domini ad Abram*] *Leop Gen* 15/1; Tedy oná [*Agar*] widząc ifz poczęłá/ ięłá gárdzić Pániá fwoiá [*despexit dominam suam*], *Leop Gen* 16/4; á fiedzác ná przeciwo/ ięłá płákác wielkim krzykiem [*levavit vocem suam et flevit*]. *Leop Gen* 21/16, *Gen* 27 arg, 41/54, *Ex* 14/10, 19/16 [2 r.], *Lev* 24/11 (52); Ieden pan iechał w drogę/ więc w nocy zábłádził/ Y iął láiiác czeládzi *RejFig* Bb8v, Bb6 [2 r.], Cc3v, Dd3, Ee, Ee3v (9); *RejZwierz* 6, 16v, 18, 31v, 33v (8); *BibRadz Gen* 19/9, 24/34, *Tob* 11/10; náłázłá [*królowna Tamur*] dzyeciátko y wzyęłá ie ná rękę/ ktore wnet ięło się śmiać ku niey *BielKron* 28; á iáko fkoró koronę Krolewfką do koru ięto wnolić/ ięto w bębny bić y trąbić *BielKron* 329, 55v, 145, 147, 239v, 323 (59); *Quamprimum discessi cepit me desyderium tui*, Yakoś skoro odyechał yąłem tężyc po tobye. *Mqcz* 34d; *Primis se intendentibus tenebris*, Gdy pierwŹy mrok yął pádác, *Mqcz* 445b, 90a, 100d; *SienLek* 95 [2 r.], 177v; *GórnDworz* A2v, D8v, F2v, K, N5v (31); á gdyż go poznał/ iął sie około iego rádowác *HistRzym* [118], 7, 8, 10v, 11v, 12 (13); *RejPos* 77v, 154, 205v, 209v, 311v, 342, 343; *BialKat* d4v, 308v, 326 [2 r.]; *KwiatOpis* A2v; To fłyfząc on ftáruŹek bárzo sie iął fmućić *HistLan* B, A3v, Bv, B2v, C, Cv (12); *RejZwierc* 9, 32v, 264v; gdy thedy ogień doŹedł wołom do żywego/ ięli fkákác biegiáiąc/ w koło *BielSpr* 38v, 43v, 60v; *WujJudConf* 10v; *BudBib Tob* 11/10; *MycPrz I* Cv; *BialKaz* Gv, I4; *Paprpán* [Gg]4, Hhv, Hh3v, Hh4; *KochOdpr* B4v; *Oczko* 11v, 12; Skąd y fpraw náśládowác/ y ryté ich bogi Chwálić ięli *KochPs* 162; *SkarŻyw* 56, 193; *ZapKóscier* 1584/50 [3 r.]; *KochDz* 107; *WerGość* 222, 245 [2 r.], 249; *WisznTr* 33; Imę pytác co tego zbioru zá przyczyny *BielSen* 10, 7 [2 r.], 8, 11, 12, 16 (9); *KochMon* 22; Tákze y góry nie rádzeńc wylátác/ Kiedy fye fczęście ztobá imie brátác. *KochPieś* 43, 7; *KochTarn* 76; *PudlFr* 66; *GórnRozm* F2, H4v, N, Nv, N2; *KochProp* 6; *KochWr* 30; *Paprup* Av; *ZawJeft* 13; *ActReg* 89, 94, 100, 104, 105; *Phil* P4 [2 r.]; *GórnTroas* 35; A gdy go vyrzał/ nátychmiał go duch iął tárgác [*statim spiritus conturbavit illum*] *WujNT Mar* 9/20[19]; Potym brát drugi Wálek przyŹedłŹy iął sie fkárzyć ná Henryká [*conqueritur de Henrico JanStat* 1077] *SarnStat* 683, 347, 1130; *SiebRozmyśl* H3, H4, K3v; *KlonKr* E4v, F; *KmitaSpit* B, B3 [2 r.], B3v, B4v [2 r.], C (12); *PowodPr* 32; *CiekPotr* 13; *CzahTr* D4v, K4v, L; *GosłCast* 32, 49, 56, 57, 73 [2 r.]; *PaxLiz* A4v, B; IeŹli raz wygra/ mniema by záwŹze wygráwác: Imie fię zá wygráne hultáyfłwá nápáwác. *KlonWor* 34, 7.

*** *Dubium (tekst uszkodzony)* (1) : Gdy wniew będą dokońcá trwác iáko potzęły (...) Źercem prawdy ięły. *KrowObr* A.

Formacje współrdzenne: dojąc, dowziác, najác, objác, odjąc, podjąc, pojąc, powziác, przejąc, przenając, przyjąc, przyjąc się, przynając, przywziác, rozjąc, ując, wyjąc, wziác, zając, zawziác, zjąc; imać, obyćmac, odejąc, podejąc, poimać, przenaćmac, przyćmac, wyimać, zaićmac, zimać; imowác, dojćmowác, najćmowác, napojćmowác, naprzyćmowác, obećmowác, odećmowác, podećmowác, pojćmowác, ponajćmowác, poprzyćmowác, powyćmowác, pozećmowác, przećmowác, przenaćmowác, przyćmowác, przyćmowác się, przynajćmowác, przypoćmowác, rozećmowác, roznaćmowác, spojćmowác, ujćmowác,

wejmować, wyjmować, wzdejmować, zajmować, zająmować, zejmować, znajmować, zodejmować; poimawać.

Synonimy: 2.b. złowić; 3. począć, zacząć.

Cf JĘCIE, JĘT

LW